

سخنی کوتاه در خصوص مفهوم و ضرورت ویرایش

ویرایش در مفهوم کلی عبارت است از تصحیح و تنظیم متن از نظر محتوا، انشا، رسم الخط، ساختار، اسنادها و دیگر فنون مربوط و آماده کردن آن برای چاپ و نشر. استاد بهاءالدین خرمشاهی در گفت‌وگوی ۴ تیرماه ۱۳۸۶ در روزنامه اطلاعات، ویراستاری را زدودن نقایص و غلطهای رایج و دستوری و به سامان آوردن متن بر اساس نثر معیار می‌داند و نثر معیار را زبان رسمی هر سرزمینی می‌داند که رسانه‌ها، کتابهای درسی، آموزشی و دانشگاهی و غالب آثار مکتوب، به آن نوشته می‌شوند، سخنرانیها به آن زبان صورت می‌گیرند و به عبارتی نثر همگان است و همین طور نثر فرهیختگان.

ویراستار، به مثابه چشم دوم نویسنده، می‌کوشد اثر را از هر گونه اغلاط نگارشی و دستوری، کاستیهای ساختاری، خطاهای محتوایی، مشکلات استنادی و نظایر آنها دور سازد و اثر ارزشمندی را برای انتشار آماده کند. ویراستار نه تنها اثر را از نظر دستور زبان فارسی درست می‌کند، بلکه همچون باغبانی است که اثر را هرس می‌کند و شاخ و برگهای اضافی را می‌زداید.

بسیار از صاحب‌نظران بر این باورند که اثر ویرایش نشده، به درختی می‌ماند که هرس نگردیده و زواید آن زدوده نشده است. چنین درختی کمتر ثمر می‌دهد و به بار نمی‌نشیند. در کشورهای پیشرفته، بخش ویرایش، از مهمترین بخشهای هر مرکز نشر و ویرایش، جزء لاینفک انتشار هر اثر است. شاید پرسش بسیاری این باشد که ویرایش، بر هزینه‌های نشر کتاب می‌افزاید و قیمت کتاب را بالا می‌برد و ممکن است تأثیر منفی در بازار نشر ایجاد کند؛ اما در مقابل، چه مزایایی برای ناشر، کتاب و خواننده دارد که گفته می‌شود هر کتابی باید ویرایش شود؟ در پاسخ باید بگوییم که ویرایش، به روانی و شیوایی اثر، ارتباط بهتر خواننده با کتاب و کاهش اغلاط املائی، نگارشی و مفهومی کمک می‌کند. از نظر بصری و زیبایی شناختی بر کیفیت اثر می‌افزاید، عبارات و اندیشه‌های نامفهوم و گنگ را اصلاح می‌کند و لغزشها و کوتاهیهای نویسنده را کاهش می‌دهد. نیز از انتشار مطالب غیر علمی جلوگیری می‌کند، از سوگیریهای عمدی نویسنده - که ممکن است از چشم ناشر دور مانده باشند - مانع می‌شود و در اقبال مردم به مطالعه کتاب و افزایش فروش آن مؤثر است.

بنابراین ویرایش به ناشر، در انتشار اثری ارزشمند؛ به نویسنده، در رسیدن به حیثیت و شهرت و دانش بیشتر و به خوانندگان، در خواندن اثری سلیس و بدون ابهام و اغلاط املائی و دستوری و نظایر آن، کمک شایانی می‌کند. اگر ناشر بپذیرد که اعتبار او در گرو کتابهای بی‌غلط است، اگر نویسنده بپذیرد که ویراستار نخستین مخاطب اثر اوست و می‌تواند برای بهبود این اثر به وی کمک کند، و اگر ویراستار به دیدگاهها و سبک نویسنده احترام بگذارد، قطعاً این همکاری سه جانبه، نتایج مثبت فراوانی خواهد داشت.

ویراستاری کتابهای ترجمه شده، البته بسیار ضروری تر از کتابهای تألیف شده است، زیرا انتقال درست و کامل یک دیدگاه از زبانی به زبان دیگر، بدون کاستن از بار محتوایی نوشته اصلی، براحتی امکان پذیر نیست و ضمن تسلط بر زبان مبدأ و مقصد، نیاز فراوانی به مهارتها و قریحه نویسندگی مترجم دارد تا حق مطلب ادا شود. ویراستار در این خصوص می تواند یاری رسان مترجم باشد.

با همه مزایایی که برشمردیم، چرا به ویرایش و ویراستاری در ایران کم توجهی و در بسیاری موارد بی توجهی می شود؟ آیا داستان صنعت نشر ما از صنعت نشر کشورهای دیگر جداست؟ یا نویسندگان ما آن گونه می نویسند که به ویرایش نیازی نیست؟ آمار نشر کتاب در ایران - براساس آمارهای مؤسسه خانه کتاب - در سال ۱۳۸۶ نشان می دهد که از مجموع ۵۵۴۲۸ اثر (چاپ اول و مجدد) منتشر شده، فقط ۳۶۳۳ اثر ویراستار داشته اند که البته نیک می دانیم که درصد بالایی از کتابهایی که ویراستاری شده اند، کار انجام شده در مورد آنها فقط ویرایش صوری بوده و به نقطه گذاری و درج علائم سجاوندی بسنده شده و از ویراستاران با سابقه که خود دستی در نوشتن داشته اند، کمتر استفاده شده است. براستی چه چیزی باعث این همه کم توجهی به ویرایش آثار شده است؟ آیا هزینه های بالای انتشار کتاب و اقتصادی نبودن تولید کتاب و همچنین اقبال کم مردم به کتاب و کتابخوانی، باعث کم توجهی به ویرایش شده است؟ یا مشکلات فرهنگی و دانشی ناشران علت این امر است؟ یا به قول استاد آذرنگ، نبود استانداردها و توافقات ملی و عمومی در زمینه نشر، اختلاف سبک و روش در املاي کلمات، نشانه گذاریها، کوه نوشته ها و سرنامها، داده های کتاب شناختی، ترجمه نام و عنوان سازمانها، که مزید بر اختلاف سبک و روش در نگارش و ترجمه است، زمینه را برای تشمت بیشتر و عدم توجه به ویرایش فراهم کرده اند؟ در این میان چه کسی مقصر است؟ مؤلف؟ مترجم؟ یا ناشر؟

با عنایت به نکات مذکور در این نوشته، امیدواریم که ویراستاری ادبی کتب در دست چاپ، از دغدغه های اصلی همه ناشران، بویژه شعب سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی در سراسر کشور به عنوان یکی از برجسته ترین ناشران کتب علمی و دانشگاهی شود و شاهد انتشار آثار ارزشمندی باشیم. شاید این خود به گرایش بیشتر مردم، بویژه دانشگاهیان و دانش پژوهان به کتاب و فروش بیشتر آن بینجامد. ان شاء...

با توجه به موارد گفته شده در این یادداشت، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، با جلب همکاری ویراستاران ادبی مجرب، آمادگی دارد کار ویرایش ادبی کتب آماده چاپ را در اسرع وقت و با کیفیت مناسب انجام دهد. در این خصوص، شعب سازمان می توانند با تلفن مستقیم ۶۶۹۵۲۷۲۶ تماس بگیرند.